

je treba s pohvalami in nagradami v mladeži vzbujati častoljubje. Deco je treba sicer ostro držati, a pri tem oprezno postopati. Telesna kazen naj se nikakor ne rabi; to je robsko in žalivo sredstvo. Privatna vzgoja ni boljša od šolske. Druženje z množico otrok more res škodovati otroški moralnosti, a tudi v domači hiši je dosta nevarnosti, in osamelost ne pospešuje npravnosti. Kar se pa naukov tiče, to vsekako pripada prednost šoli, kjer se mladež poganja, kdo bode bolje napredoval. Domá se uči otrok samo to, kar se ž njim govori, a v šoli tudi, kar se z drugimi govori. Pri pouku v čitanji naj se otroku pové ne le samo imé, ampak tudi oblika črke in da se bolje prikupi, dajejo naj se jim tudi črke iz slonove kosti za igranje. Pri gramatiki naj se čitajo razna uzorna dela in urijo naj učenci v sestavkih. Predno pride deček v govorniško šolo, naj se seznani s tako zvanimi enciklopediskimi znanostimi. Govorniku je muzika velike koristi radi modulacije glasú. Z aritmetiko in geometrijo ostrí se um in logiško mišljenje. Tudi gimnastika je koristna, ker pospešuje gibčnost in utrjenost telesa. S tem, da se učenec uči več predmetov, razstrese se in tudi ne otrpne mladostni duh; marveč se privadi na premembo, ki je neke vrste odpočitek ter oživljuje in okrepčuje duha. (Dalje prih.)

Knjiga Slovenska

XIX. veku.

t) Deutsch-slovenisches Taschen-Wörterbuch für Schule und Haus. Von Anton Janežič. Professor an der k. k. Oberrealschule. Zweite, umgearbeitete und vermehrte Auflage. Klagenfurt 1867. 16. 923. E. Liegel — J. Blasnik. — O tem delu pravi Janežič (Glasnik 1866 str. 349) na pr.: „V nekoliko dneh izide, ves predelan in pomnožen, moj nemško-slovenski žepni slovar v drugi prav ročni izdavi. Več let sem skrbno nabiral za-nj gradivo med narodom in po knjigah, in to mi je tako naraslo pod rokami, da bo štela sedanja izdava celo 57 drobno — v dveh razdelkih na vsaki strani — tiskanih pol . . . Vedno popraševanje po prvi jako pomankljivi izdavi, ki je že 3—4 leta popolnoma razprodana, me je prepričalo, da je nam lahkorabnega slovarja, seosebno šolski mladini in uradnikom, živa potreba . . . Za podlago pri izdavi mi je služil bogati nemško-češki slovar F. Šumavskega v J. Rankovi izdavi; hvaležno sem pa porabil tudi naš obširni nemško-slovenski besednjak v Cigaletovi sestavi. Da bi bil povsod pravo zadel, tega se pri tako obširnem delu ne drznem reči, blagovoljno naj se popravi, če se najde tu pa tam kaka pomota; tudi nisem te prevzetne misli, da bi bil že vse bogastvo našega besedišča pobral in porabil; to pa lahko rečem s polno svestjô, da bo našel v njem bralec marsiktero novo drobtino, ki smo je doslé zastonj iskali po slovarjih. Namenjeno je pričujoče delo seosebno slovenski mladini za šolsko rabo; prepričan sem si vendar, da bode dobro služilo tudi čast. duhovščini in gospodom uradnikom kot zanesljiv svetnik v njihovem službovanji (Cf. Vorwort)“.

u) Cvetnik slovenske slovesnosti. Berilo za više gimnazije in realke. Stavil Anton Janežič, c. kr. profesor na viši realki. V Celovcu 1868. 8. str. 380. Zal. E. Liegel, knjigar. — „Namenjena je ta knjiga — bogata nabira najlepših slovestvenih književnih izdelkov slovenskih v vezanej in nevezanej besedi od Vodnika do najnovejših časov — seosebno odraslej slovenske mladini v koristno dušno zabavo, pa jo bode gotovo z veseljem prebiral tudi vsak drugi prijatelj naše lepoznavske književnosti. V vvodu obsega kratek poduk o pesmarstvu in o najnavadnejših pesniških izdelkih (str.

4—16); berilo samo pa razpada na štiri razdele. Prvi razdel (str. 17—117) zapopada 136 liričnih, drugi (str. 118—272) 69 epičnih, tretji (str. 273—291) 3 dramatične in četrti (str. 292—380) 32 večjih ali manjših podučnih prozaiških izdelkov, nekaj v tej knjigi prvokrat natisnjenih (Glasn. 1868 str. 234). — Kakor „Cvetnik“ za niže gimnazije in realke, tako se je tudi „Cvetnik slov. slovesnosti“ ves predelan drugič tiskal l. 1869: „Pričujoča slovenska anthologija obsega v skrbnem izboru in v lahko pregledni sestavi bogato nabiro zabavno-podučnih izdelkov na polji domače književnosti v vezani in nevezani besedi in je namenjena v dušno zabavo vsem prijateljem lepoznavskega berila, sosebno pa odrasli slovenski mladini v viših učilnicah itd.“ — In tretji popravljeni natis izšel je l. 1870. S. 377, in Janežič mu je še pred smrtjo svojo v predgovoru dal pojasnilo: „Da se je spravila pričujoči izdavi poezija in proza v lepše razmerje, treba je bilo sem ter tje nekaj pesniškega blaga izpustiti, da sem mogel dramatični in sploh prozaični del nekej razmnožiti. Nadjam se, da sem ustregel s temi premembami gg. učiteljem in učencem.“ A. J.

v) V naznanilu, da preneha „Slov. Glasnik“ za drugo polletje 1868 (št. 6 str. 236), piše Janežič: — „kako bode ž njim od novega leta naprej, to se pozneje določno oznani“. — To stori vže 20. jun. t. l. v Koledarčeku za l. 1869, češ, tajnik bodem izdajal od novega leta dvakrat v mesecu vselej na celi poli pod naslovom: Besednik, kratkočasen in podučen list za družnike sv. Mohora in za slovensko ljudstvo sploh. Osnova mu bodi po razdelkih na pr. kratkočasna, podučna, gospodarska, ozir po svetu, družba sv. Mohora itd. Ker pa je sam zelo bolehal, prevzel je vredništvo Anton Umek, tiskanje J. in Fr. Leon; a vže 17. list l. leta bil je izdajatelju mrtvaški list. — Da bi se ohranil rodbini, bila mu je nekaj časa izdajateljica soproga Karolina Janežič, in po smrti Umekovi vrednik S. Janežič, naposled J. Gole do l. 1878.

z) Družtvu sv. Mohora je bil A. Janežič tajnik brez vse plače od l. 1852 do l. 1859, in ko je hirati jelo, prizadeval si je ravno on, da se je prestavilo na cerkveno podlago in preuredilo v cerkveno družbo ali bratovščino. Izdalo je bilo v prvih osmih letih blizo 609 tiskanih pol in zraven še nektare knjige z napevi in podobami. Štelo je društvo l. 1852 družnikov 785, l. 1854 celo 978, l. 1859 le še 263. Tedaj je — kakor Slov. Prijatelj — tudi „Slov. Glasnik“ (IV. zv. str. 19—22) priobčil posebno naznanilo in povabilo, kjer se naposled kliče: „Slovenci! velika sramota bi nam bila pred svetom, ako nam pogine edino društvo zavoljo naše mlačnosti in nemarnosti. Da se to ne zgodi, bodi naša prva skrb. Združimo se toraj, in prizadevajmo si iz vseh moči, da bo družba sv. Mohora v kratkem omladela in še dolge leta cvetela, Bogu na čast in domovini v slavo!“ To se je zgodilo, in s kolikim blagoslovom deluje, to je znano. Janežič je bil za prav malo nagrado tajnik tudi tej družbi do l. 1868, kedar je štela 297 dosmrtnih in 10.174 letnih družnikov.

Ker se druge knjige, kar jih je družba dotlej spravila na svetlobo, imenujejo po spisovalcih svojih, naj se tukaj navedejo le one, s katerimi je tajnik posebej imel opraviti, in te so na pr.: a) Zgodbe svetega pisma in popisovanje svete dežele. Stari zakon. Za mlade in stare ljudi. Posl. poleg J. Farbmanove izdave Kr. Šmidovih svetopis. zgodeb. Izdala družba sv. Mohora. V Celovcu 1860. S. 139. — Novi zakon. 1861. S. 169. Nat. J. Leon. Pred vsemi pa je vredoval A. Janežič Koledarček pa Večernice, ki naj se tu nekoliko zaznamnajo:

I. Koledarček družbe svetega Mohora za navadno leto 1861. V Celovcu. J. Leon. 1860. S. str. XIV. Koledar. Deželni patroni. Rodopis cesarske rodovine. Štempelj. — Podučni in zabavni del str. 1—69 na pr.: Sv. Mohor, Slovincov peryi apostelj. Papež Leon pa Atila. Družba sv. Mohora in njene postave. — L. 1862.

XIV. str. 1—86: Večna luč (Die Lampe v. Wisemann). Belizar (M. Ternovec). Herbart Turjaški (Fr. Štrukel). Ciril in Metod. Šopek domačih vganjk (L. Podgoriški) itd. — L. 1863. XIV. 1—126: Kapelica na mrazovi berdi (F. J. Kaffol). Agla (A. Gros). Šopek starih in novih pesem (J. Levičnik — J. Virk). Družbin oglasnik. Imenik (str. 87 — 126). — L. 1864. XIV. 1 — 130: Kdor ne uboga, ga tepe nadloga. Prazna vera (J. Zavojšček) . . Turki na Koroškem . . Ovetlica sv. Cirilu in Metodu (J. Virk). — L. 1865. XIV. Družbin oglasnik in imenik — LVII. 1—74: Devica oglejska . . France Bilc. Gregor Rihar (J. Levičnik). Kopa novih pesem itd. — L. 1866. J. Blaznik. XIV. Imenik LVII. 1—71: Uboga družina (Lj. Tomšič) . . Življenje M. Verneta (J. Navratil) . . Pisemce sloven. učitelja do slov. mladine (A. Lesar) . . Zdravo telo (Dr. M. Prelog). itd. — L. 1867. Kol. Družb. póstave. Semnji. Postave za živinsko kupčijo. Imenik I. — LXXXII. 1—61: Smert in življenje (Fr. Gerbec). Lepe pesmi glas seže v deveto vas (J. Podmilšak). Jovana francoska junakinja (J. Furlani) . . Leonova knjigarnica itd. — L. 1868. I. — CXXII. 1—70: Vojaški duhoven . . Tomaž Kren (Fr. Marn) . . Kolera (Dr. J. Vošnjak) . . Slovenska Matica itd. Za l. 1869. vid. Letopis Slov. Matice 1869. II. str. 273 itd.

II. Slovenske Večernice za poduk in kratek čas. Izdala družba sv. Mohora. Izhajale so v Celovcu, tiskal J. Leon, v 8. in I. zv. l. 1860, na čelu piše tajnik — se vé da — v predgovoru: „S starim keršanskim pozdravljenjem: „Bog vas sprimil!“ primejo Slovenske večernice dans pervokrat za romarsko palico za na pot po slovenskih krajéh. Naj bi jih v vsaki hiši, bodi si nizkega ali visokega slemena, sprejeli in z veseljem prebirali v svojo časno in večno srečo! Pripovedovale bodo vesele in žalostne dogodbe iz življenja človeškega, kako Bog vse dobro plačuje, vse hudo kaznuje; razkladale bodo prečudno modrost in previdnost Božjo, ki je v svoji nezapovedljivi skerbi za blagor človeštva razgernila po vsem svetu brez mere koristne lepote in v življenje poklicala brez števila manjih in večih stvari, da bi služile človeku v korist in v razveselovanje; kazale bodo Slovencom pot, po kateri naj hodijo, da bodo srečni časno in večno in kako naj obračajo božje darí, da bodo po njegovi sveti volji vedno napredovali v svojem gospodarstvu in v drugih potrebnih vednostih. — To bo cilj in konec Slovenskim večernicam, ki bodo vsaj dvakrat v letu prihajale na beli dan. — Slovenske domorodce, posebno častito duhovščino, pa serčno prosimo, naj jih prav marljivo razširjajo med slovenskim ljudstvom, da bo družba sv. Mohora veselo rasla in obilno koristi donášala vsem Slovencom še mnogo let. Z Bogom!“ — Ker sta 1. in 2. zvezek zaradi mnogih družnikov v kratkem pošla, natisnila sta se l. 1861 vdrugič. — Večernice, s kterimi je opraviti imel A. Janežič, so torej:

L. 1861. Zv. 1. str. 83: Zgubljeni, pa spet najdeni sin (J. Mencinger) . . Pri-like . . Kar bodi za domače potrebe. — Zv. 2. str. 76: Cerkev na griču . . Zvonovi . . Družbin oglasnik. — Zv. 3. str. 74: Cipsarjeva družina ali Maksimilian na Martinji peči . . Zdravo telo najboljšje blago (Dr. V. Janežič) . . Družbino oznanilo. — Zv. 4. str. 79: Cipsarjeva družina (konec). Jošt (P. Gros). Stare pesmi itd. — L. 1862. Zv. 5. str. 92: Berač Bogdan (V. Štalc). Moč angeljskega češčenja v izgledih . . Andrej Hofer (L. Podgoriški) itd. — Zv. 6. 94: Osrečena pravičnost (A. Okiški). Sv. Križ. Šopek starih pesem. Gospodarske skušnje. — L. 1863. Zv. 7.: Deteljica (J. Cigler) str. 115. — Zv. 8. 73: Cerkev sv. Mohora (F. J. Kaffol) . . Ciril in Metod . . Anton Martin Slomšek. — L. 1864. Zv. 9. 89: Oče in sin (Štalc — Podgoriški) . . Cerkev sv. Križa pri Belaku (J. Parapat). Ozir po goriškem in teržaškem Primorji in romanje v prestari Oglej (J. Levičnik). — Zv. 10. 39: Hudo brezno ali Gozdnarjev rejenec (F. Erjavec) . . Nat. J. Blaznik. — L. 1865. Zv. 11. 78: Uboštvo in bogastvo (J. J. Zavojšček). Cerkve per-

vih kristjanov (J. Parapat). Ozir po goriškem in terž. Primorji . . Volkašin . . Kopa slovenskih pesem itd. — Zv. 12. 79: Spomini starega Slovenca (A. Pajk) . . Mana v puščavi (A. Lesar) . . Zadnji dan leta. — L. 1866. Zv. 13. 80: Grad Rojinje (J. Jurčič) . . Zadnja leta nesrečnega kralja Ludovika XVI. (A. Zupančič) . . Drobčinice. — Zv. 14. 80: Hčerina ljubezen (J. P.) . . Domača lekarnica (F. Plahtarič) . . Šopek duhovnih pesem . . Nat. F. žl. Kleinmayr. — L. 1867. Zv. 15. 78: Šentagatni fajmošter (F. J.) . . Iz spominov na staro mater (Fr. Celestin) . . Poslopje Dunajsko za slepce (J. Navratil). Nat. Blaznik. — Zv. 16. str. 96: Umni vinorejec (Fr. Jančar). — Za l. 1868 in 1869 zv. 17. itd. vid. Letopis Slov. Matic. 1869. II. str. 273.

V pričujoči razpravi, ktero mi je narekvala tudi ljubav do ranjkega, se jasno vidi, kolike pomembe je Anton Janežič v slovstvu slovenskem. Rada sva si dopisovala; brez njega bi svoje staroslovenske slovnice l. 1863 ne bil spravil na svetlo; obiskal sem ga na smrt bolnega v Rožu na njegovem domu 21. avg. 1869. — Prvo in sprelepo spomenico mu je zložil iskreni prijatelj Anton Umek Okiški v Besedniku (l. 17 str. 145 — 147). — Preslavljali so ga tedaj v Slov. Narodu zapored D. Terstenjak, J. Majciger, J. Pajk. — Spreljub spominek so mu postavile Večernice, češ, Janežičeve l. 1870 zv. XXIII, kjer se nahaja poleg slike in pesmi (A. Umek) obširen životopis, ki mu ga je sestavil dragi prijatelj Lambert Ferčnik. — V Koledarju za l. 1878 je popisal njegov prijatelj in sotrudnik Andrej Einspieler, kaj je v spomin in slavo rajnega Antona Janežiča storila družba sv. Mohora (str. 152 — 154); posebej pa je bil vže prej v „Slov. Prijatelju“ l. 1876 str. 230 — 236 dal natisniti slavnostni govor, ki ga je imel pri Janežičevi svečanosti 13. avg. t. l., iz katerega naj se Slovincem na korist tukaj posname tole:

„Živili Slovenci! Bodite mi serčno pozdravljeni preljubi Slovenci, — Slovenci iz Štajerskega, Kranjskega, Goriškega, Primorskega in iz drugih krajev, bodite mi vsi serčno pozdravljeni! . . . Danešnja svečanost priča vesoljnemu svetu: 1) da smo Slovenci hvaležni . . . — 2) da smo Slovenci tudi rodoljubni . . . — Rajni Anton je a) ljubil in v česti imel svoj materni jezik; prizadeval si je, naj bi se slovenski jezik vpeljal v naše šole in kancelije; posebno lepo je pisal od slovenskega petja itd. Rajni Anton je pa b) tudi drugo svetinjo slovenskega naroda, sv. katoliško vero, visoko čislal, goreče ljubil in se nje terdno deržal. Vselej in povsod se je pošteno in pametno obnašal. Tukaj v Lešah . . . V Celovcu je bil s svojimi učenci skoraj vsak dan pri sv. maši in je ob veliki noči z njimi prejemal svete zakramente. O smrti . . . Hudo ga je bolelo, kedar je v kakih slovenskih bukvah ali v novicah bral kaj zoper sv. katoliško vero; kajti vedel je in prepričan je bil, da je sv. vera Slovencev prva svetinja in najdražje blago in da z vero pade tudi narodnost, kakor uči in priča zgodovina starih in novih časov. Zatorej ljubi moj! Ako hočeš po zgledu rajnega Antona pravi in priden rodoljub biti, ne dotikaj se sv. katoliške cerkve, ne draži in ne moti vernih Slovencev v zadevah sv. vere. Kdor kaj tacega počenja, naj bi še tako lepo pisal, se še tako širokoustno bahal s svojim rodoljubjem in še tako mično prepeval slovenske pesmi, — on ni prijatelj slovenskega naroda, ni rodoljub, — on je sovražnik, je morilec slovenskega naroda. Vera in narodnost ste si ljube sestre, ena brez druge biti ne more; kar je život brez duše, to je narod brez vere: nekaj časa životari, se umehkuži in spridi, njegove moči pojemljejo in zginejo — in narod pade in umerje. Rajni naš Anton naj nam sveti kot svitla zvezda, da lepo hodimo po potu sv. katoliške cerkve! . . . Današnja svečanost slednjič priča vesoljnemu svetu: 3) da smo Slovenci edini . . . Znana vam je gromovita prošnja ali peticija, ktero je 20.000 Slovencev iz vseh slovenskih dežel podpisalo in leta 1861 gosp. ministru Schmerlingu sporočilo. V tej prošnji vsi Slovenci v lepej bratovski lju-

bezni in edinosti prosijo za eno in tisto reč, in s tem kažejo svojo edinost in slogo. — „Koledar“ družbe sv. Mohora tudi to priča; vsako leto plačuje okoli 30.000 Slovencev iz vseh slovenskih pokrajin in iz vseh stanov vsak po en goldinar, da dobijo vsi ene in tiste knjige. S tem kažejo, da imajo vsi ene in tiste potrebe in da govorijo in razumejo vsi eden in tisti jezik. Najlepša priča naše bratovske edinosti in sloge je pa današnja svečanost . . . In k tej edinosti in slogi je naš rajni Anton dokaj veliko pripomagal . . . Veseli se mila mati Slovenija, ker čast in slava enega tvojih sinov je tudi čast in slava tvoja. Veselimo se danes vsi, vsi veselimo se iz celega serca! Pa dozdeva se mi, kakor da slišim rajnega Antona iz nebeških višin klicati:

„Preljubi moji Slovenci! prav je, da se veselite; tudi mene veselí, da me tako čestite in mi postavljate večni spominek. Pa to vas še prosim, ne zabite nikoli, kar ste z današnjo svečanostjo spričali pred celim svetom: Bodite hvaležni vsem, ki se trudijo za vaš narod; — ostanite rodoljubni tudi zánaprej, čestite in ljubite svoj materni jezik in sv. katoliško cerkev, pa potegujte se za pravice obeh svojih svetinj; in slednjič bodite med seboj edini kot sinovi ene in tiste matere Slovenije!“

Spisje za prvence v ljudski šoli.

(Govoril pri okrajni učiteljski konferenciji v Gorici v 4. dan avg. 1886. l. **Fr. Bajt.**)

Naše okrajne učiteljske konferencije so razpravljale že razne zadeve ljudskih šol. Določila sta se že marsikateremu predmetu obseg in zapopadek za eno- in večrazredne šole njihove skupine in oddelke.

Z uspehi v računstvu smemo biti zadovoljni; nazorni nauk nam ne dela več preglavice; kar se tiče zemljepisa in zgodovine, prirodopisa, prirodoslovja in risanja tudi vemo, kako nam je ravnati; le gledé spisja in slovnice še vedno nekako v temi tavamo. V teh najvažnejših predmetih še nismo gotovi in edini, kaj, kako in koliko nam je poučevati. Vsak dela, kolikor zná, vé in more; prave gotovosti in sporazumljenega delovanja pa do zdaj v navedenih predmetih posebno po eno- in dvorazrednicah še nismo zapazili. — Glavni vzrok temu nedostatku so neprimerna, pomanjkljivo urejena berila, katera eno- in dvorazrednicam, njihovim skupinam in oddelkom niso namenjena. Pri posrednem pouku t. j. spisnih vajah nas pusté popolnoma v zadregi. Treba bi bilo za spisje in slovnico eno- in tudi večrazrednicam primernih knjig, katere pa nam težko kdo preskrbi, preden se jasno in natanko ne izrazimo, kakšnih prav za prav potrebujemo; preden se sporazumemo z ozirom na dozdanjo izkušnjo, česa želimo in nujno potrebujemo, da dosežemo uspeh, ki ga smejo od nas zahtevati davkoplačevalci šol. doklad na podlogi šolskih postav in splošne pravice.

Zbrali smo se, spoštovani tovariši in tovarišice, v okrajno učiteljsko konferencijo, da se dogovorimo o tem, kako naj bi se določilo spisju gradivo po eno-, dvo- in trirazrednicah. Razpravljanje slovnice pride na vrsto ob drugi priliki. — Preden izrazim svoje mnenje o gradivu iz spisja, kako naj bi se določilo in razdelilo na razna šolska leta v imenovanih šolah, zdi se mi potrebno, da kažem, kako bi se razdelile spisne vaje z ozirom na eno-, dvo- in trirazrednice.

Prva stopinja spisnih vaj je prepisovanje. — To mora biti snažno, kolikor mogoče lično in pravilno. — Kar imajo otroci prepisati, morajo razumeti. Treba jim je prej toliko besede, kakor zloge pojasniti, kadar se vidi, da bi učenci brez pojasnila ne mogli analoge dobro rešiti. Prepisuje naj se raje manj pa dobro, kakor več, pa slabše. Prepri-